

A katolicizmus problémái Dél-Amerikában

Sok igazság van abban a jól ismert mondásban, hogy „az egyház Latin-Amerikában a szegényeket választotta, a szegények pedig a pünkösdistákat”.

Aligha meglepő, hogy a latin-amerikai Ferenc pápa megválasztása ráirányította a figyelmet a latin-amerikai katolicizmusra, illetve a hetvenes-nyolcvanas években a katolicizmust megrengető felszabadítás teológiájáról szóló vitákra. A szomorúan ironikus az, hogy ez a megújuló figyelem olyasmire irányul, aminek sok katolikus régóta tudatában van, de ami a nem-katolikusok számára inkább nyilvánvaló: hogy Latin-Amerika identitása „katolikus kontinensként” eltűnően van, és nem tegnap óta.

Nem azt mondom, hogy a legtöbb latin-amerikai ne tartaná magát katolikusnak. Ez továbbra is így van. Sok országban a Rio Grandétól délre ez még mindig igaz. De az is világos, hogy a katolicizmus ereje, amellyel meghatározta Latin-Amerika vallási kontextusát, hanyatlak, vagy – egy másik nézőpontból nézve – néhány versenytárral néz szembe: nemcsak az „evangéliumi keresztények” (idegen nyelveken „evangelikálok”; ez egy gyűjtőfogalom, amely számos felekezetet és teológiai állaspontot jelöl), hanem az agnoszticizmus és az ateizmus részéről is.

Két, a latin-amerikai vallásosságról nemrég készült kutatás is alátámasztotta mindezt. A nagyobb figyelmet kapott felmérés, a *Pew Research*-é rámutatott, hogy szinte minden latin-amerikai országban jelentősen csökkent a magukat katolikusnak tartó emberek száma. És még azok közt is, akik magukat katolikusnak tartják, sokan vannak azok, akik hadilábon állnak az Egyház egyes hittel, illetve erkölccsel kapcsolatos tanításaival. Tulajdonképpen az „evangéliumi kereszténység” áttérők 60 százaléka mondja azt, hogy az egyik ok, amiért ott hagyták a Katolikus Egyházat, az, hogy határozottabb erkölcsi tanításra vágytak. Mint a *Pew*-kutatás is mutatja, mindez igencsak számít az olyan társadalmakban, amelyekben a szokásos forró kérdésekben a legtöbben ragaszkodnak az általá-

ban konzervatívnak nevezett állásponthoz.

Latin-Amerika rendszeresen templomba járó katolikusai – amint azt a *Pew*-felmérés is kimutatja – sokkal jobban követik az Egyház tanítását, mint azok a katolikusok, akik nem járnak templomba. De ez a kapcsolat többé-kevésbé minden országra jellemző. A gyakorló latin-amerikai katolikusok aránya szégyent hoz a nyugat-európai országokban élő hittársaikra. Az „evangéliumi keresztényekről” a felmérés azt hozza ki, hogy közöttük még a templomba járó katolikusokénál is nagyobb az elköteleződés az imádásos élet, az imádás és a gyülekezet köré szerveződő többi tevékenység iránt.

A *Pew*-felmérést már csak azért is hitelesnek kell tartanunk, mert az eredmények megerősítik egy 2014 áprilisi felmérés adatait, amelyeket a *Latinobarómetro Corporation*, a kontinens egyik legjobbnak tartott közvéleménykutató cége hozott nyilvánosságra, de amelyek akkor kevés figyelmet kaptak. Hogy konkrét példát is mondjunk, a *Latinobarómetro* azt állítja, hogy Honduras lakosságának kevesebb mint fele, pontosabban csak 47 százaléka katolikus. Ez alapos csökkenés az 1995-ös 76 százalékról. A *Pew* szerint az arány ma 46 százalékos. Mindkét jelentés azt erősíti meg, hogy Honduras katolikus egyháza, legalábbis ami a számokat illeti, komoly bajban van, és nem lehet elkendőzni, hogy sok sebből vérzik.

Mindkét felmérés elképesztően sok nyers adatot közöl a latin-amerikai vallásossággal kapcsolatban, amelyeket a szociológusoknak még sokáig kell emésztelniük. De egyik felmérés sem azzal a szándékkal készült, hogy magyarázatot adjon a „tulajdonképpen mi is történt a latin-amerikai katolicizmussal az elmúlt húsz évben” kérdésre, vagy hogy a jövőre vonatkozó jóslásokat tegyen. Mindazonáltal rámutatnak néhány olyan szempontra, amelyek további megfontolásokat igényelnek.

Az első ezek közül az, hogy a katolicizmus Latin-Amerikában versenyhelyzetbe került, és hogy ez a folyamat már legalább harminc éve tart. A magam részéről ezt jó dolog-

nak tartom. A többféle választás lehetősége, ha úgy tetszik, a különböző vallási elképzelések piaca végül is arra bátorítja az embereket, hogy komolyan megfontolják, mi-
ben is hisznek.

Ha egy olyan intézmény, mint a Katolikus Egyház Latin-Amerikában, hosszú időn át monopolhelyzetben volt, akkor csak nagyon nehezen tud alkalmazkodni a versenyhelyzet új kihívásaihoz. Kezdetben blokkolja vagy lekicsinyli őket (ami persze nem szokott sikerülni), ahelyett hogy önmagát kérdezné, hogyan tegye azt, amit mások hatékonyabban tesznek.

A kérdés, hogy az egyszer-volt monopolhelyzet folyamatos szétmállása nem vezet-e mégis elkötelezettebb és életerősebb katolicizmus-hoz Latin-Amerikában, teljesen nyitott. Mint *Rodney Stark* szociológus kimutatta *The Victory of Reason* című, 2006-os könyvében: azok a katolikus mozgalmak, amelyek alapos képzést adnak és a szorosabb elköteleződésre buzdítanak – *Opus Dei*, *Comunione e Liberazione*, *Katolikus Karizmatikusok* – sok latin-amerikai országban virágoznak. Ők azok, akik új templomokat építenek, akiknél vannak hivatások, akik egyetemeket nyitnak, és akik aktívan evangelizálják az embereket. És jól tudják, mennyire hibás azt feltételezni, hogy „a kultúra” a katolikus hit irányába készíti az embereket.

A második tényező, amely további megfontolásra érdemes: az „evangéliumi keresztények”. Nos, az „evangéliumi keresztények” evangéliumibbak, mint a katolikusok. A vallási kisebbségekre, különösen ha azok egy már csak névleges katolicizmusból frissen megtértekből állnak, ez általában is jellemző. Latin-Amerika „evangéliumi keresztényei”, amint azt a felmérés mutatja, sokkal inkább akarnak Krisztusról magáról beszélni, mint a katolikusok, akik – úgy tűnik – sokkal inkább szociális akciók révén remélik elérni a szegényeket.

Az is látható ugyanakkor, hogy habár az „evangéliumi keresztények” nagyobb hangsúlyt helyeznek arra, hogy elvigyék Krisztust az embereknek, mint a szociális mun-

kálkodásra, a Pew-kutatás szerint az „evangéliumi keresztények” arányosan jobbak a szociális munkálkodásban is, és tevékenyebben foglalkoznak a szegényekkel, mint a katolikusok. Különösen is jók például abban, hogy munkát találjanak az embereknek, illetve hogy kivezessék őket az alkoholizmusból.

Mindez összhangban van *Stark* megállapításaival, aki számos bizonyítékot hoz arra, hogy Latin-Amerika igazán elkötelezett katolikusai és „evangéliumi keresztényei” sokkal inkább részt vesznek a valószínű hús-vér emberek mindenoldalú és vesződéses megsegítésében, mint vallásilag is langyosabb társaik. Egyszóval, a Krisztus iránti belső elköteleződésnek – katolikus vagy „evangéliumi” közösségekben egyaránt – konkrét és társadalmilag hasznos lecsapódásai vannak a szegénység enyhítésének területén is.

Azoknak a katolikus vezetőknek Latin-Amerikában, akik abban érdekeltek, hogy felélesszék a katolicizmus kiemelkedő jelenlétét a mindennapi életben, át kell gondolniuk, hogy miként tudják Krisztust szociális munkájuk középpontjába és frontvonalába helyezni. Ezen nem a „Krisztus, a szociális munkás” és a „Krisztus, a közösségépítő” felfogását értem. Ha a felszabadítási teológia igencsak átpolitizált változatainak sorsa mond nekünk valamit, akkor azt, hogy ha Krisztust politikai üzenetté alacsonyítjuk le, akkor az alássa az emberek hitét. Amint azt egy igen bölcs katolikus pap, aki az Egyház társadalmi tanítását tanít-

ja Rómában, írja: „Latin-amerikai diákjaim, akik közt vannak laikusok és papok is, arról tanúskodnak a saját plébániájukkal kapcsolatban: akárhol és akármikor megjelent a felszabadítási teológia, az emberek elvesztették a hitüket.”

A Krisztust magát a középpontba állítás igénye azt is jelenti, hogy egy „alacsony intenzitású” kereszténység nem lehet út a latin-amerikai egyház számára. Az „alacsony intenzitású” katolicizmus túltengésének biztos jele, ha azt kell észlelnünk, hogy azok a katolikusok, akik az Egyház jelenlétéről vagy elérhetőségéről beszélnek, ugyancsak vonakodnak magáról Krisztusról beszélni, mintha nem ő lenne a hit középpontja. A hatás az, mondhatná valaki, hogy az Egyház láthatatlanná válik, mint egy olyan bútor darab, amely ősidők óta a házban van, de mivel soha nem használják, elfelejtődik vagy a padlásra kerül.

Ez nem a vagy-vagy esete: jelenlétre és megnyilatkozásra egyaránt szükség van. Számít, hogy mit jelentesz ki. A hetvenes és a nyolcvanas években a latin-amerikai katolicizmus nyilvános megszólalásainak jó része sokkal inkább politikai és gazdasági kérdések megfontolását jelentette, semmint Krisztus hirdetését.

Sok esetben ez ahhoz vezetett, hogy akik magát Krisztust keresték, máshol találták meg őt. A Pew-felmérés szerint az „evangéliumi kereszténység” latin-amerikai terjedésének első számú oka – az oda átlépők 81 százaléka választott így – az Istennel való személyes kapcsolat keresése. Szociális aktivizmust az ember bárhol találhat. Ami a kereszténységet megkülönbözteti, az Krisztus. Ezt nem hangsúlyozni a katolicizmus összerogyásának biztos útja, amely az Egyházat – amint attól Ferenc pápa számos alkalommal óvott – a civil, nem-kormányzati szervezetek egyikévé teszi.

A felmérésekből nem szabad túlzott általánosításokat levonni. Jóllehet az „evangéliumi kereszténység” mélyen behatolt néhány la-

tin-amerikai országba, másokban, például Mexikóban, minimális maradt a hatása. Aki csak kicsit is utazott Latin-Amerikában, jól ismeri az egyes országok, mondjuk a Brazília és a Venezuela közötti hatalmas kulturális különbségeket. Gazdasági szempontból is nagy a változatoság. Uruguay és Chile fejlett országnak tekinthető. Argentína, az az ország, amely a szó földrajzi értelmében kettejük között van, a gazdasági bajok tankönyvi példája.

Mindezen különbségtételek ellenére, mind a *Pew*, mind a *Latino-barómetro* felmérései az „egyik sem” válaszok növekvő száma mellett is azt mutatják, hogy Latin-Amerika mélyen vallásos kontinens maradt. A vallás folyamatos és tartós befolyását groteszk módon még az is illusztrálja, hogy az ottani populista baloldal továbbra is olyan szónoki fogásokba csomagolja magát, amelyek kifejezetten keresztény jelképekre építenek. Ezt példázza az az álvallásos személyi kultusz is, amelyet az egykori argentin politikusok, *Juan és Evita Peron*, vagy a nemrég elhunyt venezuelai *Hugo Chavez* körül építettek ki. Jóllehet ezek az emberek a gazdaságot zátonyra futtatva hosszú távra is leronthatták országaikban a politikai stabilitás esélyét, honfitársaik egy részének szemében ma is szinte a szentekéhez hasonlítható, nagy népszerűségnek örvendenek.

Végezetül, természetesen, a katolicizmus nem a számokra játszik. Az Egyház nem arra törekszik, hogy piaci részesedést érjen el egy bizonyos népességen belül. Az Egyház fő teendője az Igazság hirdetése. Számos oka van annak, hogy üzenetét sokan nem akarják befogadni. De ha az üzenet el sem hangzik, hogyan is lehetne állást foglalni mellette? Amíg a latin-amerikai katolikusok sokasága nem szánja el magát arra, hogy Krisztus teljességét hirdesse, addig minden ok megvan rá, hogy további gyengüléssel számoljunk, ami a katolikus egyház helyzetét illeti azon a kontinensen, ahol a világ katolikusainak többsége él.

És ez semmiképp sem lehet jó hír a világegyház számára.

Samuel Gregg

A szerző az amerikai Acton Institute kutatási igazgatója.

Ford.: G. Barna

Forrás:
www.catholicworldreport.com/Item/3557/catholicisms_latino_american_problemm.aspx

